

или их должностных лиц». Заметим, что в ст. 84 Налогового кодекса (НК) Республики Беларусь предусматривается ответственность налоговых и таможенных органов за убытки, причиненные плательщикам (иным обязанным лицам) вследствие своих незаконных решений, неправомερных действий (бездействия), а равно незаконных решений, неправомερных действий (бездействия) своих должностных лиц при исполнении ими служебных обязанностей. В частности, за незаконные решения, неправомерные действия (бездействие) должностные лица налоговых и таможенных органов несут дисциплинарную, административную, уголовную и (или) иную ответственность в соответствии с законодательством. Формулировка данной статьи носит весьма абстрактный, обобщенный и отсылочный характер. Таким же образом Закон Республики Беларусь «О государственной службе» от 14 июня 2003 г. регламентирует ответственность государственного служащего за нарушение законодательства о государственной службе, устанавливая, что государственный служащий несет ответственность за неправомерность своих действий (ст. 58). Ни административное законодательство, ни уголовное законодательство не содержат соответствующих норм, регламентирующих ответственность за нарушение прав налогоплательщиков. Напротив, административная и уголовная ответственность последних весьма конкретно отражена в белорусском законодательстве. В связи с этим весьма уместно суждение профессора А.Г. Тиковенко относительно того, что «по тому, как зафиксирована ответственность должностного лица и подчиненных ему лиц, можно с уверенностью судить о степени бюрократизации статуса государственных служащих».

В.М. Грыняк
БДЭУ (Мінск)

ГРАМАДЗЯНСКАЕ ПРАВА ЯК ВОБЛАСЦЬ СВАБОДЫ І ПРЫВАТНАЙ ІНЦЫЯТЫВЫ

З мэтай размежавання права на *jus publicum* і *jus privatum* неабходна было высветліць спецыфіку кожнай з абласцей, пад чым актыўна працавалі многія навукоўцы (Зом, Дзювернуа, Чарапахін, Пакроўскі). Вынікі іх плённай дзейнасці уваасабляюцца ў шэрагу тэорый, найбольш удалай з якіх, на мой погляд, з'яўляецца тэорыя Пакроўскага. Паводле яе, публічнаму праву ўласцівы прыём юрыдычнай цэнтралізацыі (тое, што так выразна і непасрэдна адчуваецца ў ваеннай сферы — усё зводзіцца да адзінага кіруючага цэнт-

ра, ад якога толькі і могуць выходзіць нормы, якія вызначаюць жыццё цэлага і становішча кожнага асобнага індывіда: характэрна для канстытуцыйнага, фінансавага, крымінальнага права). У сферы прыватнага права дзяржава прынцыпова ўтрымліваецца ад непасрэднага і ўладнага рэгулявання адносін; тут яна не ставіць сябе ў становішча адзінага вызначальнага цэнтра, а наадварот, дае такое рэгуляванне мноству іншых малепькіх цэнтраў, што мысляць як некаторыя самастойныя сацыяльныя адзінкі, як суб'екты правоў. Такімі суб'ектамі правоў у большасці выпадкаў з'яўляюцца асобныя індывіды — людзі ці звыш таго штучныя ўтварэнні — юрыдычныя асобы. Усе гэтыя маленькія цэнтры з'яўляюцца носбітамі ўласнай волі і ініцыятывы, і менавіта ім даецца магчымасць рэгуляваць узаемаадносінны паміж сабой. Дзяржава не вызначае гэтыя адносінны ад сябе і прымуова, а толькі займае пазіцыю органа, які абараняе тое, што будзе вызначана іншымі.

Прыём уладнага рэгулявання мае свае перавагі (прынцып публічнага права): мацней аб'ядноўвае грамадства, уносіць відавочную вызначанасць, планамернасць у вобласць жыцця, дзе выкарыстоўваецца, і недахопы: паніжае прыватную зацікаўленасць, прыватную ініцыятыву і пры вядомых умовах можа выклікаць поўны ўціск асобы. Недапушчальнасць злоўжываннем дадзеным прыёмам у сферы прыватнага права відавочна: усталяванне публічна-прававой арганізацыі ўсёй народнай гаспадаркі павялічыць уладу дзяржавы над індывідам у шмат разоў. Дзяржава мае бязмежную магчымасць панавання над індывідуальным існаваннем. Пры такіх умовах узнікае небяспека празмернай улады дзяржавы з пункту гледжання правоў і інтарэсаў чалавечай асобы — «этатызму без меры і без мяжы». Варта ўспомніць савецкую мінуўшчыну і камандна-адміністрацыйную эканоміку.

Адначасова з тым нельга адмаўляць эфектыўнасць выкарастання прыватна-прававога прыёму свабоды і дэцэнтралізацыі ў сферы эканамічных адносін. Ён хоць і ўносіць у адпаведную вобласць грамадскіх адносін пэўны элемент выпадковасці і нявызначанасці, аднак узамен выклікае найбольшае напружанне прыватнага прадпрымальніцтва і энергіі; калі ў першым выпадку апошнія стымулююцца прымусам, то тут — свабодай і асабістым інтарэсам, што, вядома, з'яўляецца больш моцным сродкам уздзеяння.

Такім чынам, цікава б было прааналізаваць становішча свабоды і прыватнай ініцыятывы ў сучасным грамадзянскім праве, з мэтай чаго варта звярнуцца да Грамадзянскага кодэкса, дзе замацаваны прынцып прыярытэту грамадскіх інтарэсаў (арт. 2). У заканадаўстве ж большасці еўрапейскіх краін разумным абмежаваннем свабоды асобнага ўдзельніка грамадзянскіх праваадносін з'яўля-

еца прыцып збалансаванасці пры абмежаванні суб'ектыўных правоў, які, у адрозненне ад першага, не аддае перавагу грамадскім інтарэсам, а суразмерна дапасоўвае іх да інтарэсаў суб'ектаў. Таксама важным момантам з'яўляецца забеспячэнне свабоды ўласнасці і прыватнай дамовы. У грамадзянскім кодэксе паводле гэтага пазначана, што педатыкальнасць уласнасці абараняецца законам, а прымусовае адчужэнне маёмасці дапускаецца па матывах грамадскай неабходнасці і згодна пастановаў суда, што супярэчыць арт. 2 Канстытуцыі. У арт. 244 ГК разглядаецца паняцце канфіскацыі, выпадкі якой прадугледжаны заканадаўчымі актамі, а парадак рэгламентаваны законам. Атрымліваецца падмена тэрміна «закон» тэрмінам «заканадаўства». Што датычыцца свабоды дамовы, то тут таксама існуе свая праблема: пры апалізе зместу п. 2 арт. 392 высвятляецца, што любая прававая форма можа абмежаваць дзеянне гэтага прыцыпа грамадзянскага права.

Ж.А. Гуринович

БГЭУ (Мінск)

ЕВРОПЕЙСКАЯ ХАРТИЯ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

В современных условиях Европейская хартия местного самоуправления является международным стандартом в области местного самоуправления. Это многосторонний договор между европейскими странами — членами Совета Европы об общих принципах организации местного самоуправления. Разработана и принята по инициативе Постоянной конференции местных и региональных органов власти в Европе 15 октября 1985 г. и подписана представителями 23 государств. Цель Хартии — обеспечение и защита прав местных органов самоуправления как наиболее близких к гражданам и дающих им возможность участвовать в принятии решений, касающихся условий их повседневной жизни. Основная направленность Хартии — показать, что степень автономии местных органов самоуправления является основным критерием подлинной демократии.

Европейская хартия местного самоуправления включает в себя статьи, касающиеся конституционных и законодательных основ местного самоуправления, сфер его компетенции, необходимости административного контроля за деятельностью местных органов самоуправления, источников их финансирования, а также предполагает право местных органов самоуправления на объединение и правовую защиту. Местное самоуправление в соответствии с этим

45